

УДК 633.16.524

Гирка А.Д., Андрейченко О.Г., Кулик І.О.,

*ДУ Інститут сільського господарства степової зони НААН
України*

ВАРІЮВАННЯ РІВНЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ТА ВІВСА В СТЕПУ УКРАЇНИ

В Україні створено багато цінних сортів ячменю ярого та вівса, які повністю можуть забезпечити виробництво продовольчим і фуражним зерном та пивоварною сировиною. Сучасні сорти здатні формувати вагомі врожаї, а при чіткому додержанні технології вирощування середні врожаї їх в Україні можуть сягати 4,0-6,0 т/га, як це є в Європейських державах. Характерною рисою виробництва зерна ячменю ярого та вівса в Україні завжди були варіювання рівня врожаїв і валових зборів зерна через несталість умов вирощування. Тому, в центрі уваги селекційних і технологічних програм по цих культурах завжди переважали завдання, спрямовані на підвищення і стабілізацію врожаїв. Важливого значення при цьому набувають демонстраційні полігони, які закладаються щорічно.

Метою наших досліджень було виявити вплив погоднокліматичних умов на ступінь реалізації генетичного потенціалу продуктивності різних сортів ячменю ярого та вівса. Об'єктом дослідження були біологічні властивості, господарсько-цінні ознаки та адаптивний потенціал сортів ячменю ярого і вівса. Дослідження проводили на Ерастівській дослідній станції ДУ ІСГСЗ НААН України впродовж 2009-2011 рр. згідно загально-відомих методик і рекомендацій. В дослідках висівали сорти ячменю ярого та вівса різних селекційних центрів.

Вибір сортів ячменю ярого та вівса досить широкий і з кожним роком поповнюється значною кількістю перспективних новинок. Так, якщо у Державному реєстрі у 2000 р. налічувалось 59 сортів ячменю ярого і 14 сортів вівса, то у 2011 р. їх кількість зросла до 112 і 27 сортів відповідно. Дані переконливо свідчать про щорічне стійке збільшення кількості зареєстрованих сортів.

Так, за останні 12 років, кількість сортів у Державному реєстрі майже подвоїлась. Зараз більшість їх за сприятливих умов здатні давати 8,0-10,0 т/га зерна. Проте, технологічна незабезпеченість виробництва не дозволяє вирощувати ячмінь і овес відповідно до рекомендованих технологій. Потенціал урожайності сортів використовується в Україні в середньому на 30-50%, знижуючись в окремі роки до 24-26%, а в деяких областях – до 20%.

Адаптивний потенціал сортів ячменю ярого і вівса, як їх здатність до виживання і відтворення через постійне підвищення пристосованості до факторів довкілля визначався на основі даних порівняльної характеристики біологічних властивостей і господарсько-цінних ознак, що наведені в Державному реєстрі сортів рослин придатних до поширення в Україні.

Як свідчать результати досліджень урожайність ячменю ярого і вівса значно варіювала залежно від умов року проведення випробувань та сортових особливостей культури. В середньому за 3 роки найбільшу врожайність і комплексну стійкість до посухи, вилягання, осипання, ураження хворобами і шкідниками забезпечили сорти ячменю ярого: Галактик, Созонівський, Сталкер, Південний, Чарівний і Казковий (3,27-3,48 т/га) та вівса: Скакун, Синельниківський 1321, Бусол і Спурт (2,36-3,18 т/га) вирощування яких і забезпечило найбільший економічний ефект.

Таким чином, для максимальної реалізації генетичного потенціалу сортів, що сприятиме формуванню стабільно високих урожаїв зерна необхідно збільшувати площі посівів ячменю ярого сортів Галактик, Созонівський, Сталкер, Південний, Чарівний і Казковий та вівса сортів Скакун, Синельниківський 1321, Бусол і Спурт, а також прискорювати впровадження у виробництво сортів нового покоління, адаптованих до агроекологічних умов вирощування з цінними господарськими властивостями і ознаками. На перспективу, варто визначитися з площами посіву та місцем ярих форм ячменю в структурі сівозмін, розглянути можливість збільшення обсягів виробництва більш врожайних озимих форм. Все це сприятиме підвищенню стійкості культур до впливу несприятливих умов зовнішнього середовища та збільшенню обсягів виробництва зерна відповідної якості.